

RECENZIE

SUCHÁNEK, Drahomír. *IN NOMINE DOMINI. Papežské volby v období gregoriánské reformy*. Praha: Karolinum, 2022, 466 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2023.71.4.11>

Drahomír Suchánek publikoval v uplynulých dvou dekadách celou řadu textů na téma vrcholně středověkého papežství a papežských voleb a vlastně byl v českém prostředí i prvním historikem, který tato témata zevrubně zkoumal. Předkládaná monografie je pak publikovanou verzí autorovy habilitační práce, a do jisté míry tedy i vyústěním celé řady jeho předchozích partikulárních badatelských sond.

Knih je přehledně členěna do deseti základních kapitol. Po úvodním výstižném představení pramenů, dosavadního bádání a cílů vlastního výzkumu následuje druhá kapitola práce, která je zaměřena na detailní analýzu volebního dekretu *In nomine Domini* papeže Mikuláše II. z roku 1059. Tento dokument vymezil, jakým způsobem má probíhat volba nových papežů, přičemž zásadní úlohu přiřkl sboru kardinálů biskupů, a specifikoval i postup pro případ nestandardních situací. Badatelsky velmi diskutovaná je pak tzv. císařská klauzule tohoto dekretu, která definovala postavení císaře při volbě papeže. V následujícím období přitom vznikla i alternativní redakce dekretu, tzv. císařská. Rozličná znění dekretu, stejně jako motivy, které stály v pozadí jejich sepsání, byly předmětem dosavadních zahraničních výzkumů (především německých badatelů), o jejichž závěry mohl Suchánek své výklady dobře opřít.

Navazující kapitoly jsou věnovány jednotlivým papežským volbám od poloviny 11. století do konce druhé dekadý 12. století – tedy volbám Alexandra II. (1061), Řehoře VII. (1073), Viktora III. (1086/1087), Urbana II. (1088), Paschala II. (1099), Gelasia II. (1118) a Kalixta II. (1119). V těchto sedmi poměrně symetricky koncipovaných kapitolách je po stručném představení klíčových momentů volby a pontifikátu zmiňovaných papežů ve čtyřech až šesti podkapitolách detailně prozkoumána problematika jejich volby. Nejprve autor popisuje pramennou základnu a církevně-politický kontext, resp. okolnosti, které předcházely volbě daného pontifika. Na tyto reálie navazuje rozbor samotné volby a možných problematických momentů, jakými mohly být například snahy o zpochybnění volby. Vždy je přitom podána podrobná analýza odkazů v pramenech, které by mohly být recepce dekretu Mikuláše II. Tyto kapitoly pak uzavírá shrnutí problematiky. Právě rozbor toho, jakou roli dekret *In nomine Domini* při daných papežských volbách opravdu sehrával, považuji za badatelsky nejpodnětější část práce. Závěrečná desátá kapitola nabízí ucelené zamyšlení nad vývojem hlavních tendencí na pozadí zkoumaných papežských voleb – například v kontextu proměny úlohy římské nobility, formování kardinálského kolegia či transformace vztahů papežství a císařství. Na konci publikace jsou v příloze připojeny papežská i císařská verze dekretu *In nomine Domini* v latinském znění i v Suchánkově českém překladu.

Chronologický rámec knihy tvoří tedy období, které je běžně známé jako boj o investituru. To ohraničují z hlediska vývoje papežských voleb poměrně přirozené milníky – smrt Jindřicha III., která znamenala konec stabilní podpory papežství ze strany panovníka, a pontifikát Kalixta II., za něhož došlo k určitému ustálení vztahů mezi císařstvím a papežstvím. Bádání spojené s reformním papežstvím má velmi dlouhou tradici, a to především v německém prostředí. Takřka všechny papežské volby jakožto jeden z klíčových prvků politicko-mocenského dění jsou tak spojeny s rozsáhlou odbornou debatou, byť častokrát již poměrně voustatou. Suchánkův historicko-právní rozbor si je této problematiky velice dobře vědom. Nejenže autor dokázal umně shrnout značně rozvinuté badatelské diskuse do srozumitelného celku, ale především nabídl vlastní velice inovativní rozbor, který antikvoval celou řadu klasických pouček církevně historických kompendií.

Suchánek totiž při rozboru implementace dekretu *In nomine Domini* do právního života církve a vůbec do dobového povědomí přesvědčivě ukázal, že význam, který byl dokumentu dosavadním bádáním přikládán, je pouhý konstrukt, který nereflktuje skutečnou výpovědní hodnotu pramenů a z ní rekonstruovatelný průběh voleb. Cesta k tomu, aby dekret *In nomine Domini* vstoupil do širšího povědomí, byla tedy dle Suchánka dlouhá a rozhodně nikoliv lineární. Původně se jednalo o dokument spíše proklamativního charakteru, který na jedné straně reagoval na předcházející historickou zkušenost s angažovaností římské nobility (a na nepříjemnou situaci okolo volby vzdoropapeže Benedikta X.) a na druhé straně prezentoval reformní ideál svobodné kanonické volby papeže. Využití dekretu pro praxi bylo přitom zprvu značně omezené. Dále je třeba zdůraznit Suchánkův závěr, že dekret nebyl primárně namířen proti císařství a jeho obsah nebyl v prvních dekádách po vydání plně přijímán ani kardinálským kolegiem. Ostatně povědomí o Mikulášově dekretu bylo například za Řehoře VII. silnější u císařské strany a bylo využíváno naopak proti gregoriánskému papežství. Teze, jež chápou rok 1059 a vydání dekretu *In nomine Domini* jako zásadní mezník určující charakter dalšího období, je třeba ve světle Suchánkova výzkumu považovat za obsoletní. Suchánkova monografie tak pregnantně ukázala, jak analýza událostí retrospektivním pohledem konečného prosazení se určitých postulatů vedla k chybnému čtení pramenů a nalézání důkazů o neexistující kontinuitě.

Tím však nemá být řečeno, že volební dekret neměl valný význam. Konečně sám Suchánek poukazuje, že dokument hrál roli v posílení volebních pravomocí kardinálského kolegia, byť kolegium samo o sobě se etablovalo nezávisle na recepci legislativy Mikuláše II. Zapojení kardinálů do voleb a požadavek na jejich přednostní postavení je pak třeba chápat jako tendenci, která ve výsledku vedla k marginalizaci vlivu ostatních aktérů na papežskou volbu – především císařství.

Autorovy výše nastíněné závěry jsou sice poměrně překvapivé, ale zcela důvěryhodné a plausibilní. V tomto kontextu je třeba vyzdvihnout autorovu práci s prameny, ať již ve smyslu prezentace komplexní škály dochovaných materiálů, tak ve smyslu jejich kritiky, hermeneutiky výkladu a rozboru výpovědní hodnoty ohledně papežských voleb.

Ani z formálního hlediska toho nelze knize příliš vytknout, snad mimo skutečnost, že smlouva uzavřená roku 824 mezi Lotharem I. a Evženem II. je na jednom místě nazývána *Constitutio Lotharii* (s. 11) a na jiném *Constitutio Romana* (s. 107, pozn. č.

272). Publikace však postrádá jakékoliv rejstříky, což může čtenáři znesnadnit práci s ní. Četbu a orientaci alespoň ulehčují partikulární shrnutí na konci jednotlivých kapitol.

Na závěr tedy lze jedinež zkonstatovat, že publikace přináší obsáhlý a velice podrobný vzhled do problematiky ideového světa i praxe reformní církve a i z metodologického hlediska nabízí řadu podnětů – ostatně samotné retrospektivní nazírání historických událostí prizmatem pozdějšího vývoje je v historické vědě všudy přítomné. Nezbyvá proto než doufat, že publikace podnítl další badatelský zájem o starší obecné dějiny a dostane se jí náležité reflexe.

Martin Šenk

(Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha)

GAHÉR, František. *HISTORICKÉ NÁPISY Z NITRIANSKEJ STOLICE DO ROKU 1650 (=Corpus Inscriptionum Slovaciae, II.2/Súpis nápisov zo Slovenska, II.2)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2023, 268 s. DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2023.71.4.12>

Predkladaná publikácia je istým spôsobom jedným z kamienkov mozaiky odpovede či ohlasu na apel Vladimíra Segeša, ktorý už v roku 1986 vyzval, aby sa vytvoril veľký interdisciplinárny tím odborníkov z mnohých inštitúcií, ktorý by zdokumentoval postantické historické nápisy na území Slovenska. Projekt napokon po prvých pokusoch povstal vďaka aktivitám Juraja Šedivého z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a mladého tímu, ktorý dokázal okolo seba vytvoriť. Do istej miery teda možno hovoriť o Šedivého bratislavskej epigrafickej škole, ktorej príslušníkom je aj František Gahér ml., autor predkladanej monografie o historických nápisoch pôvodom z územia bývalej Nitrianskej stolice do roku 1650, odchovanec Katedry archívniectva a pomocných vied historických zmienenej bratislavskej univerzity. Triumvirát profesora Šedivého a doktorandov Miroslava Čovana a Františka Gahéra ml. umožnil spolu so zapojením ďalších odborníkov taktiež vznik projektu *Corpus inscriptionum Slovaciae – Súpis nápisov zo Slovenska* s dvoma edičnými radmi. V prvom majú vychádzať „príručky monografie“ (prvým zväzkom je metodická príručka, druhý zväzok je venovaný hraničným kameňom a ich textom a tretí zväzok je základnou epigrafickou príručkou, ktorá mapuje vývoj nápisov a ich nosičov so zameraním na územie Slovenska). V druhom rade projektu vychádzajú „edície“ – monotematicky „regionálne“ katalógové zväzky, z ktorých dosiaľ vyšiel jeden k historickým nápiso z Šariša a teraz ďalší k územiu bývalej Nitrianskej stolice; aktuálne sa finalizuje ďalší diel edície, v ktorom bude spracovaný historický región Liptov. Pracovný tím z tej istej katedry pracuje aj na edícii prameňov v edičnom rade *Documenta Posoniensia*: momentálne sú spracované tri zväzky, najnovším zväzkom je *Autentický protokol Bratislavskej kapituly II (1504 – 1513)* (=Documenta Posoniensia, IV) od Balázsa Csibu – práca získala cenu Slovenskej his-